

UDK: 005.9

Strucni rad

RAČUNOVODSTVENA PODRŠKA PREDUZETNIŠTVU

ACCOUNTING SUPPORT TO ENTREPRENEURSHIP

Jasmina Bogičević¹, Milena Stanisavljević², Vesna Janjić³

^{1,3}*Ekonomski fakultet Univerzitet u Kragujevcu*

²*Fakultet tehničkih nauka u Čačku Univerzitet u Kragujevcu*

¹jasminab@kg.ac.rs, ²milena.stanisavljevic@ftn.kg.ac.rs, ³vesnajanjic64@gmail.com

Rezime: U radu su razmatrane finansijske performanse preduzetnika u Republici Srbiji, računovodstvena podrška njihovim aktivnostima, kao i specifičnosti knjigovodstvenih evidencija ovih poslovnih aktera. Na osnovu različitih finansijskih izveštaja prikazani su ključni indikatori za ocenu postignuća preduzetnika.

Ključne reči: računovodstvene informacije, finansijske performanse, preduzetnici, finansijski izveštaji

Abstract: The financial performance of entrepreneurs in the Republic of Serbia, accounting support for their activities, as well as specific bookkeeping records of such business actors are discussed in the paper. The key indicators for entrepreneur performance evaluation, based on different financial statements, are presented.

Key words: accounting information, financial performances, entrepreneurs, financial statements.

1. FINANSIJSKE PERFORMANSE PREDUZETNIKA U REPUBLICI SRBIJI

Nakon dugogodišnjeg pada ekonomske aktivnosti i negativnog poslovanja, srpska privreda je u 2015. godini napustila recesioni put i prešla u zonu profitabilnog poslovanja. Argumentovanost ove konstatacije se može potkrepiti činjenicom da je privreda u Republici Srbiji, nakon iskazanog gubitka u 2014. godini u 2015. godini ostvarila pozitivan finansijski rezultat. Prema podacima iz Agencije za privredne registre srpska privreda je u 2014. godini iskazala gubitak u iznosu od u iznosu od 132.618 miliona dinara, a u 2015. godini je ostvarila pozitivan finansijski rezultat u iznosu od 143.790 miliona dinara [1].

Ovi pozitivni ekonomski tokovi na makro nivou reflektovali su se i na poslovanje preduzetnika u 2015. godini. U tom delu privrede povećan obim aktivnosti je uslovio porast rentabilnosti preduzetničkih poduhvata. Ukupni prihodi preduzetnika u 2015. godini iznosili su 214.522 miliona dinara, a ukupni rashodi 206.197 miliona dinara. U odnosu na 2014. godinu negativni tokovi rentabiliteta preduzetnika na makro nivou su

povećani za 4,3%, a rast njihovih pozitivnih tokova profitabilnosti u istom period beleži povećanje od 5,1%. U strukturi ukupnih prihoda preduzetnika dominiraju poslovni prihodi (cca 98%), a među njima najveće učešće imaju prihodi od realizacije robe, proizvoda i usluga. Dok prihodi iz ostalih aktivnosti beleže smanjenje, finansijski prihodi preduzetnika su za cca 20% povećani u 2015. godini u odnosu na prethodno posmatranu godinu. U istom periodu pretežni deo poslovnih rashoda čine nabavna vrednost prodane robe i troškovi materijala. Agregatno posmatrano, preduzetnici su završili 2015. godinu sa pozitivnim neto finansijskim rezultatom u iznosu od 6.371 milion dinara, što je za 34,7% veće od iznosa rezultata u prethodno posmatranoj godini. U tom segmentu privrede 13.687 preduzetnika je ostvarilo neto dobitak u iznosu od 7.568 miliona dinara, a neto gubitak u iznosu od 1.197 miliona dinara je iskazao 2.941 preduzetnik. U poređenju sa prethodnom godinom smanjio se broj preduzetnika koji su nerentabilno poslovali.

Iako je udeo sopstvenog kapitala u strukturi izvora finansiranja u 2015. godini povećan na 32% u odnosu na prethodno analizirani period, najveći broj preduzetnika se i dalje suočava sa problemom velike zaduženosti i nelikvidnosti. Step en je zaduženosti preduzetnika opao u 2015. u odnosu na 2014. godinu, ukupne obaveze preduzetnika su ne samo i dalje visoke (71.099 miliona dinara), već ih karakteriše veoma loša ročna struktura. Naime, u strukturi obaveza preduzetnika dominiraju (91%) kratkoročne obaveze koje se moraju izmiriti u roku od jedne godine. I pored smanjenja ukupnog iznosa gubitaka preduzetnika na 4.566 miliona dinara, treba imati u vidu činjenicu da i dalje veliki broj preduzetnika (4.808) u Republici Srbiji nerentabilno posluje.

Navedeni podaci pokazuju da se veliki broj preduzetnika u Republici Srbiji suočava sa određenim problemima, koji dovode u pitanje ostvarenje njihovog primarnog cilja. Pošto je osnovni cilj preduzetnika da ostvare maksimalnu rentabilnost uz optimalnu likvidnost (finansijski ekvilibrijum), u cilju blagovremenog uočavanja ovih problema je neophodno vršiti analizu njihovog finansijskog i prinosnog položaja. Blagovremeno identifikovani problemi na bazi računovodstvenih informacionih sadržaja omogućiće preduzetnicima da ih lakše prevaziđu u narednom periodu.

Stoga će se u nastavku rada akcenat staviti na osvetljavanje ključne uloge svih segmenata računovodstva u realizaciji preduzetničkih aktivnosti.

2. SADRŽINSKO ODREĐENJE RAČUNOVODSTVA

U ekonomskoj literaturi postoji zaista širok spektar definicija računovodstva. Ova raznolikost se može objasniti imajući u vidu nameru brojnih autora da apostrofiraju neku od esencijalnih karakteristika računovodstva. Bez pretenzija da se bavimo različitim definicijama računovodstva, istaći ćemo da je to naučni metod sistematskog identifikovanja, evidentiranja, izveštavanja, planiranja, nadzora i analize informacija o nastalim poslovnim događajima i njihovim finansijskim posledicama na imovinu, obaveze i sopstveni kapital privrednog društva, koje su neophodne za donošenje ekonomskih odluka [2]. Iz navedene definicije računovodstva može se sagledati njegovu sadržinsko određenje. Shodno tome, strukturu računovodstva čine:

(1) knjigovodstvo sa finansijskim izveštavanjem,

- (2) obračun troškova,
- (3) računovodstveno planiranje i analiza i
- (4) računovodstveni nadzor.

Razmatrajući značaj računovodstva u poslovnom svetu, autor Jones ističe da je poznavanje njegovih prethodno navedenih delova ključna pretpostavka za shvatanje poslovanja preduzeća [3]. U tom kontekstu poseban značaj se pridaje knjigovodstvu. Knjigovodstvo, kao osnovni i najstariji deo računovodstva, predstavlja njegovu računsku osnovu. Naime, akumulirani podaci koje registruje knjigovodstvo kao objektivni i precizni hroničar poslovnog života preduzeća se koriste za pripremu finansijskih izveštaja i u svim ostalim njegovim segmentima [4]. Na bazi dobijenih podataka o troškovima iz knjigovodstva obračun troškova pruža odgovore na brojna pitanja: koliki su troškovi po pojedinim delovima preduzeća, kojim proizvodima su troškovi uslovljeni i kolika je njihova cena koštanja. Akumulirana iskustva koja registruje knjigovodstvo predstavljaju pouzdanu osnovu za računovodstveno planiranje i predviđanje poslovanja. Računovodstveno planiranje je relevantno kako za donošenje poslovnih odluka, tako i za kontrolu poslovanja. Imajući u vidu njegove specifične metodološke karakteristike, može se reći da računovodstveno planiranje u odnosu na sve ostale vidove planiranja ima izvesne prednosti koje mu omogućavaju da se odrede konkretne aktivnosti koje entitet treba da realizuje, vreme i finansijski efekti njihovog sprovođenja. Analiza poslovanja obezbeđuje informacije za ocenu poslovanja u prošlosti, kao i za planiranje poslovanja preduzeća. Ovaj segment računovodstva se može dekomponovati na finansijsku analizu i analizu osnovnih poslovnih funkcija. U fokusu analize poslovnih funkcija je suštinsko ispitivanje, objektivno saznanje i ocena boniteta poslovnih procesa u preduzeću. Pri tome je veoma važno da se otkriju uzroci čije nepovoljne konsekvence ugrožavaju poslovanje preduzeća. Finansijska analiza se zasniva na finansijskim izveštajima (bilansu stanja, bilansu uspeha i izveštaju o tokovima gotovine) i usmerena je na ispitivanje finansijskog položaja (likvidnosti i solventnosti) i zarađivačke sposobnosti poslovnog subjekta. Na osnovu rezultata finansijske analize moguće je proceniti finansijski položaj i profitabilnost preduzeća u prethodnom period i istovremeno preduzeti mere za njihovo poboljšanje, što je osnovni cilj preduzetnika. U fokusu računovodstvenog nadzora je kontrola usklađenosti postupka sastavljanja i prikazivanja finansijskih izveštaja sa zakonskom i profesionalnom računovodstvenom regulativom.

Računovodstveni informacioni sadržaji predstavljaju ugaoni kamen u procesu poslovnog odlučivanja. Menadžerima, vlasnicima i drugim poslovnim akterima računovodstvene informacije omogućavaju dobijanje odgovora na sledeća pitanja: da li entitet raspolaže sredstvima koja će mu obezbediti uspeh i dalji rast, koliki je profit ostvaren i koji su njegovi izvori, da li su raspoloživa novčana sredstva dovoljna za isplatu zarada, poreza i ostalih obaveza, da li su usklađeni novčani tokovi (prilivi i odlivi novca), kolika je neto imovina poslovnog entiteta, koliki su prihodi, kakva je perspektiva preduzeća, itd. Stoga, nije čudo što se računovodstvo često kvalifikuje kao poslovni jezik, čije poznavanje omogućava razumevanje poslovanja [5]. Drugim rečima, na bazi računovodstvenih informacija se može saznati da li se poslovanje razvija, stagnira ili nazaduje.

3. KNJIGOVODSTVENE EVIDENCIJE I FINANSIJSKI IZVEŠTAJI PREDUZETNIKA

U Republici Srbiji postoje dve forme za obavljanje delatnosti u cilju ostvarivanja dobiti, i to: (1) forma preduzetnika i (2) forma privrednog društva. Preduzetnik je poslovno sposobno fizičko lice koje obavlja zakonom dozvoljene delatnosti sa ciljem sticanja dobiti. U drugu grupu spadaju društva lica (ortačko društvo i komanditno društvo) i društva kapitala (akcionarsko društvo i društvo sa ograničenom odgovornošću). Dok privredna društva svoje poslovne knjige vode isključivo prema sistemu dvojnog knjigovodstva, preduzetnici mogu biti selektivni i opredeliti se za vođenje poslovnih knjiga prema sistemu prostog ili prema sistemu dvojnog knjigovodstva. Pri tome, ukoliko se odluče da svoje poslovne knjige vode prema sistemu dvojnog knjigovodstva, vođenje knjigovodstvenih evidencija i sastavljanje finansijskih izveštaja baziraće na istim regulativama koje važe za privredna društva. Ako se, pak, opredele za sistem prostog knjigovodstva, vođenje poslovnih knjiga i pripremu finansijskih izveštaja će obavljati na način koji je propisao ministar finansija. Pri tome, preduzetnici koji su obveznici poreza na dodatu vrednost u sistemu prostog knjigovodstva vode poslovnu knjigu prihoda i rashoda, knjigu osnovnih sredstava i sitnog inventara i pomoćne knjige (na primer, kalkulaciju prodajne cene, evidencije o gotovim proizvodima, list dnevnog prometa ugostitelja). Za razliku od njih, preduzetnici koji nisu u sistemu poreza na dodatu vrednost, vode poslovnu knjigu o ostvarenom prometu poreskih obveznika koji se paušalno oporezuju.

Na kraju obračunskog perioda preduzetnik, koji se opredelio za model prostog knjigovodstva, obračunava rezultat na osnovu podataka iz poslovne knjige prihoda i rashoda i inventara imovine. Pošto bilans uspeha tih preduzetnika sadrži svega devet pozicija, on ne reflektuje sve poslovne transakcije, ne omogućava identifikovanje neracionalne upotrebe sredstava i lociranje proizilazeće odgovornosti, može se konstatovati da sistem prostog knjigovodstva ne predstavlja pouzdanu osnovu za poslovno odlučivanje. Sa pravom se može reći da model prostog knjigovodstva za preduzetnika ne predstavlja poslovnu mapu, već lavirint iz kojeg može izaći sa ogromnim gubicima. Pošto sistem prostog knjigovodstva ne pruža relevantne, pouzdane i potpune informacije, najveći broj preduzetnika svoje poslovne knjige vodi prema sistemu dvojnog knjigovodstva. Prema podacima Agencije za privredne registre u 2015. godini 17.282 preduzetnika su svoje poslovne evidencije bazirali na modelu dvojnog knjigovodstva.

Finalni proizvod dvojnog knjigovodstva je set finansijskih izveštaja na osnovu koga se može ne samo statički, već i dinamički odrediti finansijski i prinosni položaj preduzetnika. Davanje prednosti korišćenju ovih finalnih proizvoda računovodstva se obrazlaže činjenicom da potpun set finansijskih izveštaja prezentira i saopštava interesentima podatke o finansijski izraženim aktivnostima preduzeća.

Integralan set finansijskih izveštaja privrednih društava i preduzetnika, koji primenjuju sistem dvojnog knjigovodstva, obuhvata: bilans stanja, bilans uspeha, izveštaj o novčanim tokovima, izveštaj o promenama na kapitalu i izveštaj o ostalom rezultatu. I pored njihove zasnovanosti na istim poslovno-finansijskim transakcijama i univerzalnog finansijskog kvantifikovanja ovih transakcija, set finansijskih izveštaja emituje različite

vrste informacija o aktivnostima preduzeća za određeni period. Naime, bilans stanja prezentira informacije o finansijskom statusu preduzeća, to jest o njegovim sredstvima, obavezama i kapitalu na određeni dan. Na bazi ovog osnovnog finansijskog izveštaja utvrđuje se likvidnost preduzetnika stavljanjem u odnos ukupnih ili dela obrtnih sredstava sa kratkoročnim obavezama. Takođe, na osnovu ovog finansijskog izveštaja, stavljanjem u odnos sopstvenog kapitala i pozajmljenih izvora finansiranja, može se identifikovati solventnost preduzetnika. Međutim, preduzetnici bi trebalo da budu svesni izvesnih ograničenja bilansa stanja, zbog čega se dovodi u pitanje njegova upotrebna vrednost. Naime, na bazi bilansa stanja kao retrospektivnog posmatranja poslovno-finansijskih aktivnosti se ne mogu utvrditi rokovi dospeća obaveza, kao i termini u kojima se pojedini delovi imovine mogu konvertovati u gotovinu. Bilans uspeha prikazuje informacije o realizovanom rezultatu – prihodima, rashodima i neto rezultatu (dobitku ili gubitku) za određeni obračunski period. Na bazi njega se utvrđuje profit kao najsvodniji indikator rentabilnosti [6]. Međutim informacija o profitu dobija svoj puni značaj tek kada je dovedemo u vezu sa angažovanim sredstvima za njegovo ostvarenje. S tim u vezi, posebno relevantni indikatori za ocenu rentabilnosti preduzetnika su prinos na ukupna sredstva i prinos na sopstveni kapital. Činjenica da se ovi indikatori utvrđuju na bazi podataka iz bilansa stanja i bilansa uspeha ukazuje na potrebu njihove komplementarne upotrebe u analitičke svrhe. Izveštaj o tokovima gotovine emituje informacije o prilivima i odlivima novčanih sredstava iz poslovnih, finansijskih i investicionih aktivnosti u određenom obračunskom periodu. Za razliku od bilansa stanja koji omogućava identifikovanje statičke likvidnosti, izveštaj o tokovima gotovine omogućava objektivniju ocenu sposobnosti preduzetnika da izmiruje svoje kratkoročne obaveze. Stoga se statički pokazatelji likvidnosti, utvrđeni na bazi bilansa stanja, često dopunjavaju analizom tokova gotovine koji predstavljaju krvotok jednog preduzeća [7]. Tokovi gotovine iz poslovnih aktivnosti se kvalifikuju kao ključno merilo performansi [8]. Ističući ključnu ulogu tokova gotovine iz poslovnih aktivnosti u oceni postignuća preduzetnika, Fraser i Ormiston navode da je iznos neto dobitka u bilansu uspeha u krajnjoj liniji nebitan ako preduzetnik nije u mogućnosti da prevede svoj dobitak u gotovinu [9].

Činjenica da ovi finalni proizvodi finansijskog računovodstva prikazuju različite vrste informacija ukazuje na neophodnost njihovog simultanog korišćenja za sagledavanje i ocenu finansijskih performansi preduzetnika. Drugim rečima, relevantnost finansijskih izveštaja, koji reflektuju poslovno-finansijske aktivnosti preduzetnika i privrednih društava se ogleda u tome što analitička interpretacija podataka sadržanih u njima omogućava identifikovanje i praćenje ključnih finansijskih performansi entiteta (likvidnosti, solventnosti i rentabilnosti).

I pored nespornih mogućnosti koje pruža finansijska metrika, u poslednje vreme se ukazuje na značaj korišćenja nefinansijskih merila za potrebe ocene performansi poslovnih entiteta. Domanović ističe da nijedno finansijsko merilo nije u mogućnosti da obuhvati sve aspekte efikasnosti poslovanja i da stoga ocenu poslovanja preduzetnika treba bazirati na Balanced Scorecard, koji predstavlja integralni sistem merenja performansi [10].

4. ZAKLJUČAK

Računovodstvo, kao podsistem integralnog informacionog sistema poslovnog entiteta, kontinualno i sistematski prikuplja, obrađuje i prezentira informacije ekonomske sadržine. Osnovna svrha računovodstva, kao ključnog informacionog izvora funkcije upravljanja, je da širokom spektru korisnika njegovih informacionih sadržaja omogući razumevanje poslovanja preduzeća. Činjenica da se osnovne sfere procesa upravljanja zasnivaju na konstantnom toku relevantnih i pouzdanih računovodstvenih informacija nedvosmisleno potvrđuje njegovu veliku ulogu i u preduzetništvu. Naime, kombinacijom relevantnih informacija koje emituje računovodstvo koncipiran je dovoljno širok okvir da pruži sve neophodne orijentire za kontrolu, analizu i usmeravanje preduzetničkih aktivnosti. Stoga se s pravom može konstatovati da računovodstvo nije samo objektivni hroničar, već i prognostičar poslovno-finansijskog života preduzetnika.

Računovodstvenom analizom, koja se zasniva na finansijskim izveštajima, se može utvrditi stanje i tendencije u razvoju finansijskog i prinosnog položaja preduzetnika. Na bazi identifikovanih pokazatelja likvidnosti, solventnosti i rentabilnosti mogu se otkriti simptomi finansijske nestabilnosti preduzetnika i preduzeti mere za njihov oporavak i brži rast i razvoj.

Činjenica da se veliki broj preduzetnika u Republici Srbiji suočava sa problemima nelikvidnosti, prezaduženosti i nerentabilnog poslovanja ukazuje na neophodnost korišćenja računovodstvenih podataka u obavljanju preduzetničkih aktivnosti.

LITERATURA

- [1] Agencija za privredne registre (APR). (2016). *Saopštenje o kretanjima privrede u Republici Srbiji u 2015. godini*, Beograd. Dostupno na <http://www.apr.gov.rs/Portals/0/GFI%202015/Saopstenje%20o%20poslovanju%20privrede%20u%20RS%20u%202015..pdf?ver=2016-06-29-114005-517>
- [2] Jović, D. (2013). *Računovodstvo*, Data Status, Beograd
- [3] Jones, M. (2014). *Financial Accounting*, John Wiley & Sons, United Kingdom
- [4] Bogičević, J. (1995). *Uloga računovodstva u oceni boniteta preduzeća*, Magistarska teza, Ekonomski fakultet, Beograd
- [5] Horngren, C., Sundem, G, Elliot, J. (2006). *Introduction to Financial Accounting*, Prentice - Hall International, Inc., London
- [6] Douplik, T, Perera, H. (2007). *International accounting*. McGraw-Hill, International Edition
- [7] Domanović, V, Bogičević, J. (2015). Ocena performansi preduzeća: iskustva Evropske unije i Republike Srbije. U Jakšić, M., Stojanović, V., Mimović, P., (ur.) *Ekonomsko-socijalni aspekti priključivanja Srbije Evropskoj uniji*, (str. 269-281), Ekonomski fakultet, Kragujevac
- [8] Davies, T., Pain, B. (2012). *Business Accounting and Finance*, McGraw – Hill Education Europe, England
- [9] Fraser, L., Ormiston, A. (2013). *Understanding Financial Statements*, Pearson Education Limited, England
- [10] Domanović, V. (2010). *Balanced Scorecard – mogućnosti i efekti primene*, Ekonomski fakultet Kragujevac